

บทที่ 3

ภาพสะท้อนพัฒนาการจากการอยู่ในชุมชนแออัด สู่ชุมชนชานเมืองของชุมชนมิตรมงคล

ชีวิตของชาวชุมชนมิตรมงคลก็เช่นเดียวกับชีวิตของคนในสังคมไทยในภาพรวมที่ได้รับผลจากการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองในช่วงตั้งแต่ทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา จากเดิมก่อนหน้าที่ชาวชุมชนก่อนทั้งหมดจะโยกย้ายมาตั้งชุมชนใหม่ชื่อมิตรมงคลนั้น พวกเขาอยู่อาศัยในสภาพชุมชนแออัดในเขตที่เกิดการเจริญเติบโตของเมือง ผู้คนส่วนใหญ่ในชุมชนในขณะนั้นมีฐานะเป็นคนยากจน ไม่มีความมั่นคงในสิทธิการอยู่อาศัย ในช่วงเกือบสามทศวรรษหลังมานี้ พวกเขาได้ย้ายมาตั้งชุมชนมิตรมงคล ซึ่งเป็นชุมชนชานเมือง การรวมตัวสะท้อนความต้องการของพวกเขาประกอบกับการได้รับการตอบสนองช่วยเหลือจากภาครัฐด้วยนโยบายของรัฐด้านการพัฒนาความมั่นคงในสิทธิการอยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย ตลอดจนการได้รับสนับสนุนช่วยเหลือขององค์กรต่างประเทศด้วย ทำให้เขาค่อยๆ มีฐานะมั่นคงขึ้นบ้างโดยเปรียบเทียบกับอดีต ปัจจุบันส่วนใหญ่เลื่อนฐานะเป็นชนชั้นกลางล่าง และคนยากจนกลายเป็นคนส่วนน้อย

คนเก่าแก่ของชุมชนมิตรมงคลในชื่อปัจจุบันนั้นเดิมอาศัยอยู่หลังสถานีตำรวจแห่งหนึ่งทางด้านตะวันตกของกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นที่ดินของเอกชน โดยชาวบ้านจ่ายค่าเช่าให้เจ้าของที่ดินเป็นรายเดือนราคาเช่าขึ้นอยู่กับปริมาณของเนื้อที่มากหรือน้อย ชาวบ้านอยู่อาศัยกันมานานหลายปี กระทั่งถึงปี พ.ศ. 2533 ในยุคที่เศรษฐกิจบูม ราคาที่ดินพุ่งสูงขึ้น เจ้าของที่ดินต้องการที่ดินกลับคืนเพื่อนำไปขายจึงได้บอกยกเลิกการเช่าและบอกให้ชาวบ้านย้ายออกโดยไม่ให้ค่ารื้อถอนใดๆ แก่ชาวบ้าน

ชาวบ้านจึงได้รวมตัวกันเรียกร้องต่อรองขอค่ารื้อถอนแก่เจ้าของที่ดิน โดยยืนยันว่าถ้าไม่จ่ายค่ารื้อถอนก็จะไม่ยอมย้ายออกกันทั้งหมด ในขณะที่ข้อพิพาทคาราคาซังอยู่นั้น อยู่มาวันหนึ่งได้เกิดเพลิงไหม้ขึ้นในชุมชน แต่ชาวบ้านสามารถระงับเพลิงไว้ได้โดยที่เพลิงไม่ได้ลุกลาม หลังเหตุเพลิงไหม้ชาวบ้านจึงมีการจ้างเวรยามเพื่อป้องกันระว่างเหตุเพลิงไหม้ที่จะเกิดขึ้นกับชุมชน

ส่วนทางด้านเจ้าของที่ดินได้ฟ้องร้องดำเนินคดีเพื่อให้ชาวบ้านย้ายออกจากที่ดินดังกล่าว จนในที่สุดศาลมีคำสั่งให้ชาวบ้านย้ายออก ชาวบ้านจึงยอมจำนน ในปีเดียวกันนั่นเอง ชาวบ้านที่รวมตัวกันอยู่แล้วได้ทำโครงการเสนอขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานของราชการคือ กรมประชาสงเคราะห์ ในสมัยนั้น (ปัจจุบันคือกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ) กรมประชาสงเคราะห์ได้รับเรื่องไว้โดยขณะกำลังดำเนินการช่วยเหลือนั้น ฝ่ายชาวบ้านได้ปรึกษาพากันไปดูที่ดินหลายแปลง ที่ติดประกาศขายเจอที่ดินแปลงหนึ่งมีทำเลเกิดถูกใจคิดเห็นตรงกัน จึงแจ้งไปยังกรมประชาสงเคราะห์ โดยกลุ่มชาวบ้านเองได้มีการลงขันใครมีเงินมากก็ให้มากใครมีเงินน้อยก็ให้น้อย ได้เงินมาจำนวนหนึ่งเพื่อนำไปจ่ายค่ามัดจำแก่เจ้าของที่ดิน จำนวนเงิน 200,000 บาท ส่วนต่างที่ขาดอยู่ทางกรมประชาสงเคราะห์สมทบให้

กระแสสูงของยุคประชาธิปไตยที่ในระดับชาติมีรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งมาจากการเลือกตั้งนั้น ได้ให้การสนใจแก้ปัญหาการอยู่อาศัยในเมือง นายกรัฐมนตรีได้ส่งตัวแทนลงมาดูแลให้ความช่วยเหลือชาวชุมชนโดยอนุมัติเงินงบประมาณให้ซื้อที่ดินแปลงดังกล่าวเนื้อที่จำนวน 7 ไร่ 2 งาน ในราคา 7,250,000 บาท จ่ายเงินใน วันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2534

ที่ดินแปลงนี้เป็นผืนน้ำทั้งหมดเพราะเป็นบ่อกึ่ง ว่างปลา ยังไม่สามารถปลูกบ้านสร้างเรือนได้ และยังไม่มียกถนน ไฟฟ้า น้ำประปา

ประจวบในปี พ.ศ. 2535 เป็นโชคดีของชาวบ้านเมืองครุ NGO ต่างชาติ เข้ามาให้ความช่วยเหลือโดยการให้เงิน 3,500,000 บาท นำมาซื้อดินไปถมที่ซึ่งเป็นผืนน้ำ ทำถนนลูกรังพร้อมสะพานไม้ข้ามคลองรวมระยะทางยาว 1,230 เมตร และการไฟฟ้าฯ ได้เข้ามาติดตั้งสายไฟฟ้าให้

ใน พ.ศ. 2536 ถัดมา ฝ่ายราชการส่วนท้องถิ่นคือกรุงเทพมหานครโดยสำนักโยธา ประจำเขตได้ลงมาจัดสรรรังวัดที่ดินแบ่งเป็นล็อกๆ ละ 19 ตารางวา ออกแบบแปลนบ้าน ออกบ้านเลขที่ให้ ชาวบ้านได้เริ่มปลูกบ้านขึ้นทีละหลังสองหลัง ชาวบ้านบางส่วนที่มีความพร้อมในการรื้อย้ายก็ได้ย้ายมาก่อนเพราะมีสาธารณูปโภคบางส่วน แต่ยังไม่มียกน้ำประปา ต้องใช้วิธีส่งซื้อน้ำเป็นรถแล้วมาใส่ตุ่มแบ่งกันกับเพื่อนบ้าน ในช่วงที่โยกย้ายชุมชนจากที่เดิมมาที่ใหม่ เจ้าหน้าที่เขตได้ช่วยชาวบ้านในการจัดยานพาหนะขนย้ายสิ่งของมายังที่ชุมชนใหม่ด้วย

ชุมชนมิตรมงคลที่ตั้งใหม่ที่มียกพื้นที่ 7 ไร่เศษนี้ ประกอบด้วยครัวเรือนทั้งหมด 81 หลังคาเรือน (122 ครอบครัว) มีประชากร 450 คน ชาย 210 หญิง 240 คน ลักษณะบ้านปลูกตามใจเจ้าของขึ้นอยู่กับฐานะ มีหลายแบบ ชั้นเดียวบ้าง สองชั้นบ้าง โดยชาวชุมชนผ่อนค่าที่ดินให้กรมประชาสัมพันธ์ในราคาถูกแล้ววันหนึ่งชาวบ้านมีความคิดเห็นว่ายากได้ไปโหนดที่ดินไว้ครอบครองแต่กรมประชาสัมพันธ์ไม่สามารถออกโฉนดที่ดินให้ได้ เพราะไม่มีอำนาจตามกฎหมาย จึงได้โอนเรื่องที่ดินนี้ให้กับการเคหะแห่งชาติเป็นฝ่ายดำเนินการแทน โดยมีข้อตกลงว่าการเคหะแห่งชาติต้องขายให้กับชาวบ้านในราคาเดิม ส่วนการผ่อนชำระให้เป็นไปตามเงื่อนไขของการเคหะแห่งชาติกำหนด

ปี พ.ศ. 2537 การเคหะแห่งชาติเข้ามาบริหารดำเนินการ จึงได้นำงบประมาณมาสร้างปรับปรุงสาธารณูปโภค เช่น ทำถนนคอนกรีต ท่อประปา และสร้าง “ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน”

ปี พ.ศ. 2540 มีการจัดตั้ง “คณะกรรมการชุมชน” เป็นตัวแทนบริหารงานชุมชนเพื่อติดต่อกับเขต หน่วยงานของราชการอื่นๆ และเครือข่ายของชุมชน พร้อมกันนั้นได้สร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหลังใหม่ มีความสูง 2 ชั้น เพื่อรองรับเด็กทั้งในชุมชนและนอกชุมชนที่พ่อแม่ไม่มีเวลาเลี้ยงดู ต้องออกไปทำงาน

ปี พ.ศ. 2543 ได้ตั้ง “ศูนย์สุขภาพชุมชน” โดยมีศูนย์สาธารณสุขที่รับผิดชอบในพื้นที่คอยให้ความสนับสนุน นอกจากนี้มีฝ่ายองค์กรพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคมให้การสนับสนุนดำเนินงานของกรรมการชุมชนด้วย

ด้านกายภาพแวดล้อมชุมชน ที่ตั้งชุมชนมิตรมงคลนี้รายล้อมไปด้วยผืนน้ำรอบๆ ทั้ง 4 ทิศเดิมซึ่งเป็นบ่อกึ่งบ่อปลาของผู้เป็นเจ้าของพื้นที่เดิม พื้นที่ชุมชนมิตรมงคลรวมทั้งถนนถูกผลกระทบโดยตรงจากปัญหาน้ำท่วมตามจังหวะขึ้นและลงของน้ำทะเลจึงมีสภาพซำรุดทรุดโทรม เมื่อน้ำท่วมขยาก็จะลอยมาพร้อมกับน้ำที่เน่าเสียจากแหล่งในเมืองที่ไหลลงมาผสมกันกับน้ำหนุ่นจากทะเลถึงยามน้ำลงก็จะเป็นตะไคร่จับตามถนนและหน้าบ้านทำให้ลื่นและเกิดอุบัติเหตุเสมอนอกจากนี้ใน

การเดินทางของชาวบ้านทำให้มีความเสี่ยงของการเป็นโรคน้ำกัดเท้า โรคฉี่หนู ถ้าเท้าเป็นแผลก็จะทำให้เชื้อโรคเข้าสู่ร่างกายได้ โรคอื่นๆก็จะตามมา เช่น บาดทะยัก นอกจากนี้ปัญหาน้ำท่วมขังก็ทำให้เป็นแหล่งแพร่พันธุ์ยุงอีกด้วย

ภาพชาวชุมชนต้องใส่รองเท้าบูทเดินออกจากบ้านมาขึ้นรถนอกชุมชนเป็นสิ่งที่พบเห็นได้เสมอ ส่วนสภาพบ้านเรือนก็มีสภาพเก่าแก่ชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา เจ้าของบ้านบางรายพอมีเงินบ้างก็ต้องทำบ้านให้พ้นจากน้ำท่วมด้วยการถมดินเทพื้นสูงให้พ้นน้ำ บางบ้านมีให้เห็นหลายหลัง ด้านในตัวบ้านยังอยู่ต่ำกว่าระดับน้ำเหมือนว่าอาศัยอยู่ในบ่อ ส่วนหลังที่ยกได้สูงข้างล่างก็ต้องทำ ความสะอาดบ่อยๆ แต่ก็ไม่ค่อยจะสะอาดเพราะจะมีขยะลอยมาตามน้ำเข้ามาในบ้านอีก ส่วนบ้านต่ำ เมื่อมีรถวิ่งผ่านมาแต่ละคัน น้ำก็จะกระเพื่อมเข้าบ้าน

กล่าวตามนิยาม “ชุมชนชนเมือง” ของกรุงเทพมหานคร ลักษณะบ้านเรือนของชุมชนไม่แออัด แต่สภาพกายภาพส่วนกลางของชุมชนยังมีปัญหาสำคัญ เช่น ทางสัญจรมีปัญหาน้ำท่วมขัง (สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2548, หน้า 3) ชุมชนมิตรมงคลก็เป็นชุมชนหนึ่งที่ได้ลงทะเบียนอยู่ในชุมชนชนเมืองของเขตด้วย แม้สภาพกายภาพของชุมชนมิตรมงคลในปัจจุบันจะมีปัญหาเรื่องน้ำท่วมอยู่เรื่อยๆ แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบกับสภาพของสถานที่เดิมที่ชาวชุมชนเคยอยู่มาก่อน ปัจจุบันย่อมดีกว่า ดังคำสะท้อน เช่น

“ชุมชนเดิมเป็นชุมชนแออัดพื้นล่างเป็นน้ำค้ำไม่สะอาดสิ่งแวดล้อมไม่ค่อยดี แต่ชุมชนปัจจุบันอากาศดี”

การมีกรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดินทำให้มีความมั่นคงในชีวิตมากกว่าเดิม ดังคำพูด เช่น

“แต่ก่อนนี้ต้องเช่าที่ปลูกบ้าน เดี๋ยวนี้ชีวิตดีกว่าเดิมมีบ้านบนที่ดินของตัวเอง”

สำหรับสิ่งของเครื่องใช้ในบรรดาครัวเรือน 88 หลังนั้น มีโทรทัศน์ทั้งหมด 92 เครื่อง โทรศัพทมือถือ 220 เครื่อง เครื่องคอมพิวเตอร์หรือโน้ตบุ๊ก 22 เครื่อง วิทยุ เครื่องเล่นซีดี เครื่องเสียงคาราโอเกะ 80 เครื่อง พัดลม 190 ตัว ตู้เย็น 89 เครื่อง เครื่องปรับอากาศ 15 ตัว รถจักรยานยนต์ 75 คัน รถเก๋งหรือรถกระบะ 75 คัน

ในด้านอาชีพ คนในชุมชนมิตรมงคลมีหลากหลายสาขาอาชีพ เช่น ขับวินมอเตอร์ไซด์รับจ้าง ขับรถเมล์ ขสมก. ขับรถตู้ ขับรถส่งของโรงงาน ทำงานบริษัทเอกชน ทำงานโรงงาน ทำงานเป็นลูกจ้าง กรุงเทพมหานคร ทำงานก่อสร้าง ช่างไฟฟ้า อาชีพค้าขายอาหาร ขายของชำ และรับจ้างทั่วไป

ในด้านศาสนา คนในชุมชนมิตรมงคล มีทั้งที่เป็นชาวพุทธและชาวมุสลิม ส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธประกอบศาสนกิจที่วัดซึ่งอยู่ใกล้ชุมชน ในชุมชนนี้ยังมีสุเหร่าไว้สำหรับประกอบศาสนกิจของชาวมุสลิมด้วย ชาวมุสลิมที่อยู่นอกชุมชนจะเข้า-ออกเป็นประจำ ชาวชุมชนก็มีกิจกรรมทำร่วมกันในวาระและโอกาส ตามขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมของไทยและวันสำคัญต่างๆ ตามที่ทางการกำหนด

กล่าวโดยสรุปชุมชนมิตรมงคลย้ายจากการอยู่แบบชุมชนแออัด ไร้กรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย เมื่อราวสามทศวรรษก่อนหน้านี้นี้ เมื่อโยกย้ายมาตั้งชุมชนชนเมืองชาวบ้านค่อยๆผ่อนซื้อที่ดินราคาถูกจากรัฐจนปัจจุบันมีกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย มีบ้านเป็นของตนเอง โดยเปรียบเทียบ ชีวิตชาวชุมชนสะท้อนว่าชีวิตตนมีคุณภาพดีกว่าในอดีตได้แม้ที่ที่อยู่ในปัจจุบันจะมีปัญหาน้ำท่วมก็ตาม